

NOVÉ A ZAJÍMAVÉ NÁLEZY NADČELEDI SCARABAEOIDEA (COLEOPTERA)
Z ČESKOSLOVENSKA

NEW AND INTERESTING FINDS OF THE SUPERFAMILY SCARABAEOIDEA
(COLEOPTERA) FROM CZECHOSLOVAKIA

David Král a Martin Souček

Příspěvek navazuje na naši předcházející zprávu (Král et Souček, 1982) a podává další zajímavé faunistické údaje z našeho území. Podkladem pro práci byl vlastní materiál i materiál determinovaný dalším sběratelům, kterým bychom zde za jeho svěření chtěli poděkovat. U druhů, které nejsou zahrnuty do "Fauny ČSR I. a II." ani jejího "Doplňku" (Balthasar, 1956; Tesař, 1957 a 1972), uvádíme rozlišovací znaky od blízkých druhů nebo jejich stručný popis.

Pokud není uvedeno jinak, jsou dokladové exempláře ve sbírkách autorů.

Nové druhy pro území Československa resp. pro území Čech či pro území Moravy uvedené v tomto příspěvku budou souběžně publikovány také v rubrice "Faunistic records from Czechoslovakia" v časopise Acta entomologica bohemoslovaca.

Copris umbilicatus Abeille de Perrin, 1901

Slovakia mer. or., Jihoslovenský kras, Hrhov, 6.10.1979, 4 ♂♂, 2 ♀♀, zahrabání pod vyschlými exkr. Ovis, D. Král et M. Souček lgt. Dosa-
vadní známé rozšíření je jižní Francie, střední Itálie, Albánie, Bulharsko (Balthasar, 1963; Zacharieva-Stoilova, 1970). U nás poprvé sbírán až nedávno L. Menclem (zatím nepublikováno) také v Hrhově. V celém areálu rozšíření vzácný druh, dává přednost teplým kra-
sovému územím, jak svědčí údaje z Francie, Bulharska i od nás. Nový pro Československo. Na první pohled velmi podobný druhu Copris lu-
naris (L.), od kterého se liší těmito znaky:

Adresy autorů (Authors' addresses) :

RNDr. David Král, Italská 2, 120 00 Praha 2

RNDr. Martin Souček, Belgická 27, 120 00 Praha 2

Zprávy Čs. společnosti entomologické při ČSAV, Praha, 23, 1987

Copris umbilicatus Ab.

- roh na hlavě u ♂ vzadu na bazi vždy bez hrbolků
- přední část štítu na každé straně u dobře vyvinutých ♂ s výrazným ostrým rohem směřujícím nahoru a do strany (u slabých ♂ různě redukován až na malý hrbolek)
- přední holeně vždy se třemi zuby
- relativně matnější druh

Copris lunaris (L.)

- roh na hlavě u ♂ vzadu na bazi se dvěma malými hrbolky
- přední část štítu i u dobře vyvinutých ♂ bez těchto rohů
- přední holeně se čtyřmi zuby
- relativně více lesklý

Onthophagus ruficapillus Brullé, 1832

Bohemia mer., Oldřichov pr. Písek, 3.-5.7.1984, exkr. Homo, 1 ♀, M. Souček lgt. Vzácný druh. Tesař (1957) uvádí z Čech jen tři starší nálezy.

Onthophagus grossepunctatus Reitter, 1905

Moravia mer., Dolní Věstonice, 25.4.1983, exkr. Homo, 2 ♂, 1 ♀, D. Král lgt. Od nás dosud znám jen ze Slovenska. Nový pro území Moravy.

Onthophagus furcatus (Fabricius, 1781)

Bohemia or., Jaroslav pr. Vysoké Mýto, 7.1978, 1 ♂, F. Kocourek lgt. et coll.; Moravia mer., Mohelno-step, 27.4.1976, 1 kus, J. Strejček lgt. et coll. Na Moravě velmi vzácný druh preferující suché stepní lokality. V Národním muzeu v Praze ve Formánkově sbírce 1 kus s neurčitou lokalitou "Bilowitz" (Tesař, 1957). V Retrospektivním lexikonu obcí ČSSR (Kolektiv, 1978) je uvedeno 6 míst s názvem Bílovice nebo Bilovice (snad český ekvivalent k Bilovitz), z nichž 2 jsou v Čechách a 4 na Moravě. První potvrzený nález tohoto druhu z území Čech.

Onthophagus opacicollis Reitter, 1892

Slovakia mer. or., Veľký Kamenec, 19.4.1983, 1 ♂, G. Dunay lgt. et coll. Nejblíže od nás zatím z Maďarska (Tesař, 1957; Balthasar, 1963). Nový pro území Československa.

Aphodius brevis Erichson, 1848

Bohemia bor. occ., České středohoří, vrch Libeš pr. Želkovice, 11.5.1980, prosev, 1 kus, J. Strejček lgt. et coll. Vzácně na lokalitách

stepního charakteru. Zatím málo faunistických údajů z Čech, především novějších.

Aphodius citellorum Semenov et Medvedev, 1928

Moravia mer., Pouzdřany-step, 24.4.1983, 1 kus vyhrabán ze vchodu nory králíka (*Oryctolagus cuniculus*), D. Král lgt.; Slovakia mer. or., Jihoslovenský kras, Hrhov, 20.4.1981, 10.6.1983, více kusů vyhrabáno z ústí nor syslů (*Citellus citellus*), D. Král et M. Souček lgt. Z našeho území hlášen teprve nedávno (Mencl, 1981; Chromý, 1985). Rozšíření u nás velmi málo známo, zatím pouze v dosahu Pannonské nížiny, vázán na nory býložravých savců (*Citellus*, *Oryctolagus*).

Aphodius pictus Sturm, 1805

Bohemia centr., Lysá nad Labem, 28.10.1983, exkr. Bos, 2 kusy, D. Král lgt. Vzácný podzimní a časně jarní druh.

Aphodius paykulli Bedel, 1908

Bohemia centr., Praha-Nebužice, U purkrabského háje, 7.10.1982, exkr. Ovis, 1 kus, D. Král lgt. Vzácný podzimní druh.

Aphodius oblitteratus Panzer, 1823

Bohemia centr., Praha-Radotínské údolí, 13.12.1975, exkr. Homo, 1 kus; Bohemia centr., Stradonice pr. Beroun, 9.10.1976, exkr. Ovis, 1 kus; Bohemia or., Slatiňany pr. Pardubice, 16.10.1976, exkr. Equus, 173 kusů; Bohemia centr., Praha-Prokopské údolí, 13.11.1977, exkr. Bos, více kusů; Bohemia centr., Veltrusy-obora, 4.11.1979, exkr. Ovis, více kusů; Slovakia mer., Nový Tekov pr. Levice, 26.10.1980, exkr. Equus, více kusů, vše lgt. D. Král et M. Souček; Bohemia centr., 5.11.1981, Praha-Petřín, zahrada Kinských, 1 kus v prosevu, J. Strejček lgt. et coll. Malé množství faunistických údajů od nás je dáno jeho výskytem v podzimních a hlavně zimních měsících (maximum v listopadu a prosinci).

Aphodius hoberlandti Tesař, 1945

Moravia mer., Pouzdřany-step, 2.10.1982, 1 ♂ vyproséván z ústí nor králíků (*Oryctolagus cuniculus*) spolu s druhem *Diastictus vulneratus* (Sturm) (viz dále) a *Rhyssomus germanus* (L.), D. Král lgt.; Moravia mer., Na Mušlově pr. Mikulov, 20.10.1984, 3 ♂ v letu, T. Scholz lgt.; Moravia mer., Břeclav-Ládná, 25.11.1985, 2 ♀ v letu, I. Jeniš lgt. et coll. Druh popsán z Uralu, poprvé od nás hlášen Chromým (1985) ze Zaječí na Moravě (13.10.1984). Rozšíření nedostatečně známo (Ural, Morava), pravděpodobně opět pro jeho výskyt v podzim-

ních a zimních měsících. Na rozdíl od ostatních druhů podrodu *Nimbus Muls.* pravděpodobně vázán na nory králíků (*Oryctolagus*) nebo jejich okolí. Druh velmi podobný druhu *Aphodius affinis* Panz., od kterého se liší těmito znaky (podrobné popisy viz Tesař, 1945, a Balthasar, 1963):

Aphodius hoberlandti Tes.

- štít a krovky bez mikroskulptury, mezi tečkováním hladké
- hlava a štít velmi hustě a výrazně tečkované
- paramery dlouhé, štíhlé, na konci zašpičatělé

Aphodius affinis Panz.

- štít a krovky s velmi jemnou síťovitou mikroskulpturou
- tečkování hlavy a štítu o něco řidší a jemnější
- paramery krátké, široké, na konci široce utaté

Aphodius reyi Reitter, 1892

Bohemia bor. occ., Žabovřesky nad Ohří pr. Libochovice, 19.5.1984, exkr. Homo, 6 ♂♂, 3 ♀♀, v lužním lese na písčitém podkladu, D. Král lgt.; Bohemia occ., Michalovy hory pr. Mariánské Lázně, údolí Kosiho potoka, 9. a 10.5.1985, exkr. Ovis, 4 ♂♂, 5 ♀♀, niva potoka, J. Strejček lgt.; Slovakia or. Bardejov, 5.1976, 2 kusy, L. Ernest lgt. et coll.; Slovakia mer., Šahy, 20.10.1981, 1 kus, P. Číla lgt. et coll. Podzimní a časně jarní druh, často v dosahu větších řek na lehkém, písčitém podkladu. Z našeho území hlášen poprvé nedávno ze Slovenska (Král et Souček, 1982). Nový druh pro území Čech. Často zaměňován s blízkými druhy podrodu *Melinopterus Muls.*, od kterých se liší těmito znaky: habituelně na první pohled jako *A. prodromus* (Brahm.), ale širší a klenutější. Sutura frontalis bez zřetelných hrbolek (u ♂♂ druhů *A. sphacelatus* (Panz.) a *A. sabulicola* Thom. a *A. consputus* Cr. sutura frontalis se 3 zřetelnými hrboleky), dvojité tečkovaný klypeus (u *A. consputus* Cr. pouze jednoduché tečkování bez hrubších teček). Přední část klypeu červenohnědě prosvítající. Štít dvojité tečkovaný, na bazi černý (u *A. sphacelatus* (Panz.) skoro vždy se žlutavým lemem) a obroubený (u *A. pubescens* Sturm bez obruby). Krovky jemně ochlupené se stínovou kresbou jako u druhu *A. prodromus* (Brahm), osmá krovečná rýha na bazi zřetelně kratší než sedmá (u *A. sphacelatus* (Panz.) a *A. sabulicola* Thom. obě rýhy stejně dlouhé). Subapikální ostruhy předních holení samců jednoduše špičaté (u *A. prodromus* (Brahm) tyto ostruhy na špičce silně dovnitř hákovitě zahnuté). Metasternální ploška ♂♂ silně konkávní, hustě tečkovaná a ochlupená (u *A. prodromus* (Brahm) tato ploška ne-

ní tak výrazně konkávní, řidčeji tečkovaná, lesklá a holá). Metatarsus o něco delší než horní terminální ostruha zadních holení.

Aphodius pubescens Sturm, 1800

Slovakia mer., Šahy 28.4.1983, 2 ♀♀, P. Číla lgt. Časně jarní, u nás velmi vzácný druh, potvrzený zatím pouze ze Slovenska (Mencl, 1981). Nálezy z Čech (Horion, 1958) se pravděpodobně týkají předchozího druhu.

Aphodius sabulicola Thomson, 1868

Slovakia bor., Tatranská Lomnica, 10.-20.5.1984, 1 ♀, M. Kocián lgt. Roubal (1936) a Tesař (1957) uvádějí tento druh pod názvem *A. punctatosulcatus* Sturm, 1802, a to pouze ze tří lokalit na Slovensku (Bratislava, Komárno, Štúrovo). Jeho rozšíření je u nás zatím velmi málo známo, z okolních zemí existují údaje z Maďarska, Rakouska i Polska. Časně jarní druh, v Maďarsku a Polsku sbírán na nížinných písčitých biotopech.

Aphodius sordidus (Fabricius, 1775)

Bohemia bor. occ., Poplze pr. Libochovice, 8.1974, exkr. Bos; 1 kus Bohemia bor. occ., České středohoří, vrch. Raná, 10.8.1983, exkr. Ovis, 1 kus; Moravia mer., Nový dvůr pr. Lednice, 7.10.1983, exkr. Equus, 1 kus, vše lgt. D. Král. Dříve hojný po celém území, novějších faunistických údajů daleko méně.

Aphodius gibbus Germar, 1817

Bohemia bor., Krkonoše, Horní Branná, 7.1972, 1 ♂, L. Hromádka lgt. Vzácný horský druh.

Diastictus vulneratus (Sturm, 1805)

Bohemia centr., Praha-Jinonice, Prokopská skála, 15.10.1981, step-prosev, 3 kusy, J. Strejček lgt. et coll.; Bohemia centr., Praha-Řeporyje, Dalejský profil, 16.4.1982, skalní step, vápenec, prosev, J. Strejček lgt. et coll.; Moravia mer., Pouzdřany-step, 2.10.1982, 24.4.1983, více kusů vyhrabáno z ústí nor králíků (*Oryctolagus cuniculus*), D. Král lgt.; Moravia mer., Pavlovské kopce, Tabulová hora, skalní step, prosev, několik kusů, J. Strejček lgt. et coll.; Slovakia mer. or., Streda nad Bodrogom, 4.8.1982, 3.-4.8.1983, skalní step, více kusů, D. Král et M. Souček lgt. Vzácný druh, na většině lokalit pro svůj skrytý způsob života přehlížen (suché biotopy stepního charakteru, skalní stepi, lesostepi, vyprahlé pastviny, kde je pod kameny, v drnech a lišejnících, v ústí nor býložravců (*Citellus*, *Oryctolagus*)).

Pleurophorus caesus (Creutzer, 1796)

Bohemia centr., Praha-Letná, 11.5.1985, 1 kus na světlo, M. Souček lgt. Informace, že tento druh je u nás všeobecně rozšířen (Tesař, 1957), zdaleka neodpovídá skutečnosti. Kromě uvedeného nálezu nám není znám žádný novější údaj z Čech.

Pleurophorus panmonicus Petrovitz, 1961

Slovakia mer., Kamenica nad Hronom, 1.-6.7.1976, 1 kus v noci pod pouliční lampou přímo ve vsi s několika kusy druhu *P. caesus* (Cr.). Popsán z Jugoslávie (Bosna), podle Pittina (1983) zasahuje areál jeho rozšíření kromě jiného i do Československa (bez udání přesné lokality). Sbírán často na světlo spolu s druhem *P. caesus* (Cr.), ale daleko vzácnější (Bulgaria mer., Harmanli, 24.6.-1.7.1974, J. et D. Král lgt., sbírán jeden kus dohromady s 783 kusy druhu *P. caesus* (Cr.). Je velmi podobný druhu *P. caesus* (Cr.), od něhož se liší těmito znaky:

Pleurophorus panmonicus Petr.

- pouze přední okraje předních stehén a zadní okraje středních a zadních stehén s výraznou okrajovou rýhou

Pleurophorus caesus (Cr.)

- přední a zadní okraje stehén všech párů nohou s výraznou okrajovou rýhou

Homalopia spiraeae (Pallas, 1773)

Moravia mer., Silůvky pr. Brno, 20.5.1975, více kusů sesmýkáno na železničním náspu, M. Škořpík lgt. Vzácný druh.

Miltotrogus pilicollis (Gyllenhal, 1817)

Slovakia mer., Kamenica nad Hronom, 29.4.1985, 1 ♂, I. Jeniš lgt., coll. V. Kubáň. U nás velmi vzácný. Roubal (1936) i Balthasar (1956) citují pouze více než 100 let starý údaj Geyerův ze Slovenska. Nonveiller (1965) zná z Československa 3 starší údaje (1 z Moravy, 2 ze Slovenska). Časně jarní druh. Samci létají od soumraku až dlouho do noci a hledají samice, které sedí často na solitérních listnatých stromech (např. *Quercus* spp.), nebo na travinách a na zemi.

Miltotrogus nocturnus Nonveiller, 1958

Moravia mer., Čejč (Hodonín), 26.5.1975, 1 ♂, Macháček lgt., coll. V. Kubáň. Popsán z Jugoslávie, Nonveiller (1965) uvádí kromě balkánských zemí také staré nálezy z Maďarska a Rakouska. Nový pro území Československa. Nonveiller (1965) upozorňuje na výrazně noční aktivitu, začátek letu samců je proti *M. pilicollis* (Gyll.) opožděn asi o hodinu. Tento druh je velmi podobný druhu *Miltotrogus vernus*

(Germar), od kterého se liší těmito znaky (samotné samice těžko identifikovatelné):

<u>Miltotrogus nocturnus Nonv. ♂♂</u>	<u>Miltotrogus vernus (Germ.) ♂♂</u>
- palička tykadla relativně delší, slabě prohnutá	- palička tykadel relativně kratší, rovná
- ochlupení štítu dvojí, dlouhé a o něco kratší; krátké chlupy nejsou přilehlé, takže je dobře vidět povrch štítu	- ochlupení štítu dvojí, kratší chlupy zřetelně přilehlé, takže povrch štítu je přes něj jen obtížně viditelný
- krovky relativně matnější ♂♂ (♀♀)	- krovky relativně lesklejší ♂♂ (♀♀)
- tečkování pygidia jednoduché a řídké, mezery mezi tečkami jsou stejně velké nebo větší než průměr tečky	- tečkování pygidia pupíčkovité a husté, mezery mezi tečkami jsou menší než průměr tečky

Anisoplia tempestiva Erichson, 1847

Slovakia contr., Kraskovo, 7.7.1972, 10.7.1975, více kusů, J. Hejkal lgt. Vzácný druh, u nás pouze na Slovensku.

Hoplia subnuda Reitter, 1903

Bohemia bor. occ., Travčický les pr. Terezín, písčina, 1 ♀, J. Strejček lgt. V Čechách velmi vzácný druh.

Pentodon idiota (Herbst, 1789)

Slovakia mer., Tvrdošovce, 5.6.1983, 1 čerstvě mrtvý kus na cestě mezi poli poblíž slaných luk, J. Hejkal lgt.; Slovakia mer., Kamený most, 25.6.1983, rozpadlé zbytky (± 25 krovek a 2 štíty), J. Hejkal lgt. U nás velmi vzácně na jižním a východním Slovensku; ale spon v našich podmínkách preferuje slané biotopy.

S o u h r n

V článku jsou uvedeny zajímavé nálezy 25 druhů nadčeledi Scarabaeoidea (Coleoptera) z Československa. Nálezy druhů Copris umbilicatus Ab., Onthophagus opacicollis Rtt. a Miltotrogus nocturnus Nonv. jsou prvními údaji z Československa, druh Onthophagus grossepunctatus Rtt. je nový pro území Moravy a druhy Onthophagus furcatus (F.) a Apodius reyi Rtt. jsou nové pro území Čech.

L i t e r a t u r a

- Balthasar, V., 1956: Brouci listoroží - Lamellicornia, I. Scarabaeidae - pleurosticti. Fauna ČSR 8, 286 pp., NČSAV Praha.
- Balthasar, V., 1963: Monographie der Scarabaeidae und Aphodiidae der palaarktischen und orientalischen Region. (Coleoptera: Lamellicornia). 1-3, 391 pp., 627 pp., 652 pp., NČSAV, Praha
- Horion, A., 1958: Faunistik der mitteleuropäischen Käfer. 6, Lamellicornia, 343 pp., Überlingen-Bodensee.
- Chromý, J., 1985: Faunistic records from Czechoslovakia. Acta entomol. bohemoslov., 82: 393-394.
- Kolektiv, 1978: Retrospektivní lexikon obcí ČSSR. Praha-Bratislava.
- Král, D., Souček, M., 1982: K faunistice čeledí Aphodiidae (Coleoptera) Československa. Zpr. Českoslov. Společ. entomol. ČSAV, 18: 105-107.
- Mencl, L., 1981: Faunistics records from Czechoslovakia. Acta entomol. bohemoslov., 78: 151.
- Nonveiller, G., 1965: Monographie der Gattung Miltotrogus (Coleoptera, Melolonthidae). Entomol. Arb. Mus. G. Frey, 16: 5-105.
- Pittino, R., 1983: Psammodiini nuovi o interessanti di Europa, Asia e Africa (Coleoptera, Aphodiidae). G. it. entomol., 1: 91-122.
- Roubal, J., 1936: Katalog Coleopter (brouků) Slovenska a Podkarpatské Rusi. 2, 434 pp., Bratislava.
- Tesař, Z., 1945: De novis Phodiinarum speciebus palaearcticis. Čas. čs. spol. entomol., 42: 66-72.
- Tesař, Z., 1957: Brouci listoroží - Lamellicornia, II. Scarabaeidae - laparosticti. Fauna ČSR 11, 326 pp., NČSAV, Praha.
- Tesař, Z., 1972: Doplnky k "Fauně ČSSR - Lamellicornia I. a II". Acta Mus. Sil., 21 A: 73-87.
- Zacharieva-Stoilova, B., 1970: Otnosno redkija vid Copris umbilicatus Ab. (Scarabaeidae, Col.). Izv. zool. inst. muzej BAN, 32: 39-43.

S u m m a r y

Interesting finds of 25 species of the superfamily Scarabaeoidea (Coleoptera) are given in the present paper. Finds of species Copris umbilicatus Ab., Onthophagus opacicollis Rtt. and Miltotrogus nocturnus Nonv. are first records from Czechoslovakia, species Onthophagus grossepunctatus Rtt. is new for the territory of Moravia and species Onthophagus furcatus (F.) and Aphodius reyi Rtt. are new for the territory of Bohemia.